

Poremećaji ličnosti

Poremećaji ličnosti su:

- Trajni obrasci doživljavanja i ponašanja koji odstupaju ekstremno od očekivanja date kulture. Manifestuju se u dve ili više od sledećih oblasti:
 - Kognicija (opažanje sebe, drugih i događaja)
 - Afektivitet (opseg, intenzitet, labilnost, prikladnost emocija)
 - Interpersobnalno funkcionisanje
 - Kontrola impulsa
- Trajni obrazac je nefleksibilan i pervazivan u nizu ličnih i socijalnih situacija

Poremećaji ličnosti su:

- Ovaj obrazac izaziva klinički značajan distres ili podbacivanje u socijalnoj, profesionalnoj ili drugoj oblasti funkcionisanja
- Obrazac je stabilan i dugotrajan, a početak mu je bar u adolescenciji ili ranom odraslom dobu
- Ne može se bolje objasniti drugim mentalnim poremećajem
- Nije posledica supstanci ili medicinskog stanja

Klasteri poremećaja ličnosti:

Klaster A ("ekscentrici"):

- Zajedničke karakteristike:
- Pervazivan obrazac:
- abnormalne kognicije (npr.sumničavost)
- ekspresije selfa (npr."čudan govor")
- interakcije sa drugim ljudima (npr. osamljivanje, izdvajanje)

- Paranoidni p.l.
- Shizoidni p.l.
- Shizotipalni p.l.

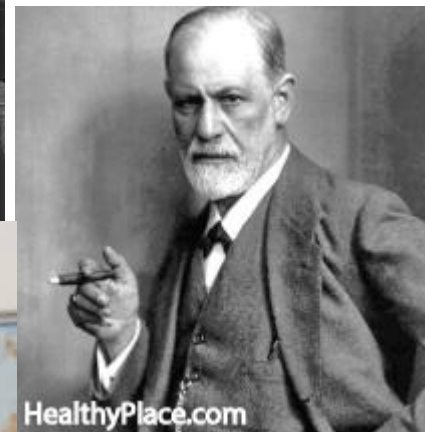
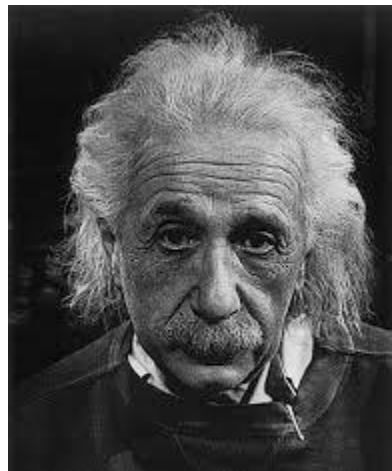
Paranoidni poremećaj ličnosti

- Sumnjičavost, ljubomora
- Osetljivost na odbacivanje
- Zavidljivost, neoprostivost
- Osetljivost, uvredljivost
- Sklonost "isterivanju pravde"
- Osećaj prekomerne važnosti
- Sklonost konspirativnim
- interpretacijama sopstvenih i
- svetskih događaja;

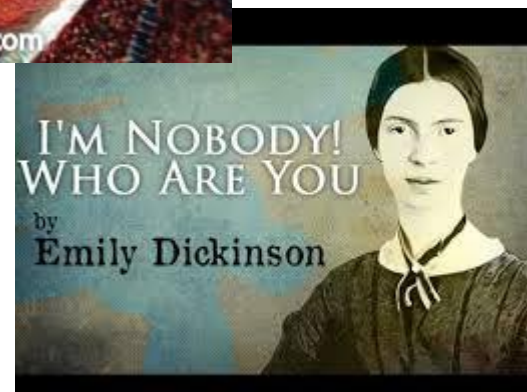
Šizoidni poremećaj ličnosti

- Ne uživa ni u čemu
- Emocionalno hladan, zaravnjen, odbojan
- Neosetljiv na nagradu i kaznu
- Nezainteresovan za seksualna iskustva
- Preferira usamljene aktivnosti
- Sklon maštanju i introspekciji
- Bez prijatelja i prisnih veza i bez želje da ih ima
- Neosetljiv za socijalne norme

Šizotipalni poremećaj ličnosti

- Hladan ili neprimeren afekat
- Ekscentričano neobično ponašanje
- Siromašni socijalni odnosi i težnja ka povlačenju
- Ponašanje je pod uticajem čudnih ideja i magijskog mišljenja
- Sumnjičavost ili paranoidne ideje
- Ruminacije često sa agresivnim, seksualnim ili dismorfofobičnim sadržajem
- Depersonalizacija, derealizacija
- Neobičan, metaforičan, okolišavan ili stereotipan govor
- Povremene prolazne psihotične epizode

Klasteri poremećaja ličnosti

Klaster B (“dramatici” ili “eratici”):

Zajedničke karakteristike

Pervazivan obrazac:

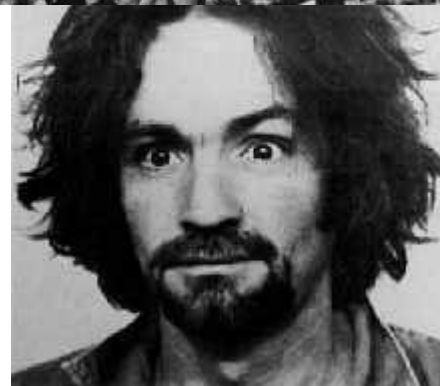
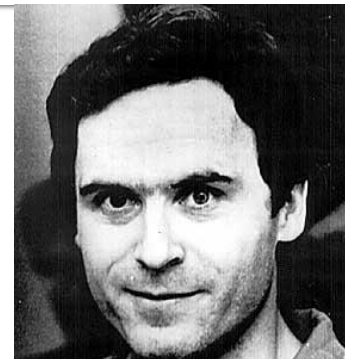
- kršenja socijalnih normi (kriminogeno ponašanje)
- impulsivnosti, ekscesivne emocionalnosti ili “acting out” reakcija
- grandioznosti

- Antisocijalni p.l.
- Granični p.l.
- Histrionični p.l.
- Narcistički p.l.

Antisocijalni poremećaj ličnosti

- Bezdušnost, neosetljivost za tuđa osećanja
- Neodgovornost, nepoštovanje socijalnih normi i pravila
- Česte kratkotrajne veze (promiskuitetnost)
- Netolerancija na frustracije, lako pražnjenje agresije, često nasilništvo
- Bez krivice, ne uči iz iskustva, posebno iz kazne
- Sklonost da se drugi optuže ili da se racionalizaciju antisocijalni postupci

Narcistički poremećaj ličnosti (samo u DSM)

- Grandiozni doživljaj svoje važnosti
- Preokupiranost fantazijama neograničenog uspeha, moći, lepote, briljantnosti, idealne ljubavi
- Verovanje u svoju jedinstvenost i izuzetnost
- Zahteva izuzetno divljenje
- Ima osećaj ekstremnog prava,
- U interpersonalnim relacijama – eksploativnost
- Nedostatak empatije
- Zavidnost ili osećaj da su drugi zavidni
- Arogantnost

Granični poremećaj ličnosti

- Emocionalna nestabilnost (od duboke depresije do ushićenja)
- Nejasan ili prazan doživljaj identiteta, ciljeva, preferencija (i seksualnih)
- Sklonost burnim i nestabilnim odnosima sa ljudima (čas odbacivanje čas idealizacija), strah od odbacivanja,
- Suicidalne pretnje, pokušaji, samopovređivanje sa ili bez povoda
- Neprimerena ljutnja, prolazne paranoidne ideje

Histrionični poremećaj ličnosti

- Teatralnost, izveštačenost, afektiranje
- Sugestibilnost, povodljivost
- Plitak, labilan afekat
- Potreba da se bude u centru pažnje
- Zavodljivost u ponašanju i izgledu, preokupiranost izgledom

Klasteri poremećaja ličnosti

Klaster C ("strašljivci"):

Zajedničke karakteristike:
Pervazivni obrazac

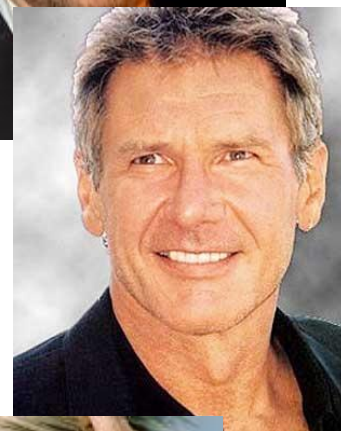
- intezivnog
/abnormalnog straha od
npr. socijalnih relacija ili
separacije
- potreba za kontrolom

- Izbegavajući p.l.
- Zavisni p.l.
- Opsesivno-kompulzivni p.l.

Opsesivno kompulzivni (anankastični) poremećaj ličnosti

- Sklonost dvoumljenju, opreznost
- Preokupiranost detaljima, ritualima, redom, organizacijom
- Perfekcionizam
- Preterana savesnost, skrupuloznost, preokupiranost radom i postignućima na uštrb zadovoljstva i kontakata sa ljudima
- Urednost
- Rigidnost i tvrdoglavost
- Prisilne misli ili impulsi
- Insistiranje da se radi po njihovom

Anksiozni (izbegavajući) poremećaj ličnosti

Anksiozni (izbegavajući) poremećaj ličnosti

- Tenzija i anksioznost
- Osećaj socijalne nekompetentnosti i inferiornosti
- Strah od kritike i odbacivanja u socijalnim situacijama
- Odbijanje društva sem ako je siguran da će biti prihvaćen
- Izbegavanje aktivnosti i poslova koji zahtevaju interpersonalne kontakte zbog straha od kritike, neodobravanja ili odbacivanja.

Zavisni poremećaj ličnosti

- Prepuštanje drugima da odlučuju u većini slučajeva, nesposobnost za samostalno odlučivanje, bez tuđe pomoći
- zanemarivanje sopstvenih potreba u korist onih od kojih je zavistan
- Bez želje da išta traži od ljudi od kojih je zavistan
- Neprijatno mu je kad je sam jer se oseća nesposobnim da se sam o sebi stara
- Strah od napuštanja od strane osoba sa kojima je blizak

Poremećaji ličnosti u B dodatku DSM-IV

Pasivno agresivni p.l. – permanentni obrazac negativističkog ponašanja i pasivnog otpora u interpersonalnim odnosima:

- pasivni otpor obavezama
- osećaj neshvaćenosti i podcenjenosti
- veruje da ga prati loša sreća
- natmuren, pun srdžbe
- kritikuje autoritete
- bes ili zavist prema „srećnicima“
- smenjuju se hostilni otpor i kajanje .

Poremećaji ličnosti u B dodatku DSM-IV

- Depresivni poremećaj ličnosti – trajni obrazac depresivnih kognicija i doživljavanja
- Tuga, odsustvo radosti i uživanja;
- Neadekvatnost, bezvrednost i nisko samopoštovanje;
- Samokritičnost, samooptuživanje i samoomalovažavanje
- Sklonost brizi
- Kritičnost i sklonost ka negativnim procenama drugih;
- Pesimizam;
- Krivica i žaljenje zbog svojih postupaka
- Anhedonija

POREMEĆAJI LIČNOSTI - EPIDEMIOLOGIJA

- Oko 10% opšte populacije ima neki poremećaj ličnosti
- Najviše poremećaja ličnosti medju osobama sa mentalnim poremećajima (traže pomoć zbog mentalnog poremećaja, a ne poremećaja ličnosti)
- 50% depresivnih pacijenata ima neki poremećaj ličnosti

Komorbiditet

Oko 50% osoba sa nekim poremećajem ličnosti ima i neki drugi mentalni poremećaj. Najčešće idu zajedno:

- Granični i depresija;
- Depresivni i depresija;
- Izbegavajući i socijalna fobija;
- Klaster B i zloupotreba supstanci;
- Klaster B i C i poremećaji ishrane i somatoformni;
- Klaster C i anksiozni poremećaji i hipohondrija;
- Klaster A i Shizofrenija

Početak i tok kod PL

- Za dijagnozu je potrebna starost od 18 god.
- Najveća prevalencija u adolescenciji i ranim odraslim godinama.
- Većina osoba sa PL ispoljava karakteristike PL i u detinjstvu
- Klaster C kasnije počinje, kasnije dostiže vrh krivulje prevalencije
- Sa starošću, najviše se gube karakteristike PL kod klastera B, impulsivnost se najranije smanjuje
- Klaster A se u srednjim godinama ređe pojavljuje na klinikama (osim zbog SCH)
- Najpostojaniji je klaster C

Alternativni DSM-5 model za PL

Opšti kriterijumi za PL

A. Umerena ili veća **oštećenost** u funkcionisanju ličnosti (self/interpersonalni odnosi)

B. Jedna ili više **patoloških crta**

C. A i B su **nefleksibilni** i **pervazivni** (zahvataju širok dijapazon ličnih i socijalnih situacija)

D. A i B su **stabilni**, sa početkom u adolescenciji i ranom odraslom dobu.

E. A i B nisu rezultat nekog drugog mentalnog poremećaja, zloupotrebe supstanci, i ne smatraju se normalnim za individualni razvoj u datom sociokulturnom okruženju

KRITEJUM A: Nivo funkcionisanja ličnosti

Model kontinuuma: procena na dimenziji od 0 do 4 (od zdravog funkcionisanja do ekstremnog oštećenja)

SELF:

1. **Identitet:** Doživljaj sopstvene jedinstvenosti, jasan osećaj granice između sebe i drugih, stabilnost samopoštovanja, tačnost samoprocene; sposobnost za i sposobnost da se reguliše dijapazon emocija
2. **Samo-usmerenost:** Stremljenje ka koherentnim i smislenim kratkotrajnim i dugotrajnim životnim ciljevima; korišćenje konstruktivnih i prosocijalnih unutrašnjih standarda ponašanja; sposobnost za produktivnu samorefleksiju

INTERPERSONALNO FUNKCIONISANJE

1. **Empatija:** Razumevanje i uvažavanje tuđih iskustava i motivacije tolerancija za drugačije perspektive; razumevanje načina na koji naše ponašanje utiče na druge.
2. **Intimnost:** Dubina i trajnost veze sa drugima; želja i kapacitet za bliskost; sposobnost za međusobno uvažavanje u interpersonalnim odnosima

KRITERIJUM B: PATOLOŠKE CRTE LIČNOSTI

- Negativni afektivitet nasuprot Emocionalnoj stabilnosti
- Otuđenost nasuprot Ekstraveziji
- Antagnozam nasuprt Saradljivosti
- Desinhibicija nasuprot Savesnosti
- Psihoticizam nasuprot Lucidnosti

SPECIFIČNI POREMEĆAJI PREMA ALTERNATIVNOM MODELU

1. **Antisocijalni** PL: ponašanje u neskladu sa zakonom i etičkim normama; egocentričnost; nedostatak brige za druge; sklonost prevarama; neodgovornost; manipulativnost; i sklonost riziku
2. **Izbegavajući** PL: izbegavanje socijalnih situacija i Inhibiranost u interpersonalnim odnosima; osećanje nedovoljnosti; anksiozna preokupiranost negativnom evaluacijom i odbacivanjem; strah od ismevanja i sramoćenja
3. **Granični** PL: nestabilnost slike o sebi, u ličnim ciljevima, interpersonalnim odnosima i afektu; impulsivnost, sklonost rizicima i hostilnost.

SPECIFIČNI POREMEĆAJI PREMA ALTERNATIVNOM MODELU

4. **Narcistički** PL: promenljivo i osetljivo samopoštovanje; pokušaj regulacije samopoštovanja kroz traženje pažnje i potvrde od strane drugih; prikrivena ili otvorena grandioznost.
5. **Opsesivno-kompulsivni** PL: teškoće u uspostavljanju i Održavanju bliskih odnosa; rigidan perfekcionizam, nefleksibilnost; ograničena emocionalna ekspresivnost.
6. **Shizotipalni** PL: oštećenje u sposobnosti da se formiraju Socijalni i bliski odnosi; ekscentričnost u kogniciji, percepcija i ponašanju koja odslikavaju poremećenu sliku o sebi i nekoherentne lične ciljeve; sumnjičavost i ograničena emocionalna ekspresija.

ICD-11 poremećaji ličnosti

a) GENERALNI zahtevi zajednički za sve PL:

- Slično alternativnom pristupu u DSM-5 procenjuju se:

- SELF

- INTERPERSONALNO FUNKCIONISANJE

- Za razliku od DSM-5, dodatno se naglašava i procena

- tendencija da se bude previše ili premalo **emocionalan**

- distorzije u proceni** situacija kada je pod stresom

- tendencija ka **samopovređivanju ili agresiji** kada je pod pritiskom

- Težina: blagi, umeren ili težak PL

b) Prisustvo patoloških crta (Oltmanns & Wideger, 2018)

- Negativna emocionalnost (postoji u DSM-5)
- Otudenost (postoji u DSM-5)
- Disocijalnost (postoji u DSM-5)
- Dezinhibicija (postoji u DSM-5)
- ANANKASTIJA** (perfekcionizam, perseverativnost, emocionalna i bihevioralna restrikcija, tvrdoglavost, posvećenost pravilima i obavezama)

c) Odrednica: Granični **obrazac**

<https://drive.google.com/file/d/1bp4yLAH9LMTA8vgUap4vphG7IWyMW1gw/view?usp=sharing>